

ანგარიში კონფერენციაზე: „სისხლისსამართლებრივი სანქციები და სასჯელის შეფარდება“ – 2017 წლის 12-13 მაისი, თბილისი, საქართველო

ასისტენტ-პროფესორი, სამართლის დოქ. *თემურ ცქიტიშვილი*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თსუ თინათინ ნერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი

სისხლის სამართლის მეცნიერებაში არაერთგვაროვანი მოსაზრებაა გამოთქმული იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელი ინსტიტუტია წინა პლანზე, დანაშაული თუ სასჯელი. მაშინ, როცა ზოგიერთი მეცნიერი პირველ ადგილზე დანაშაულის ცნებას აყენებს, ავტორთა მეორე ნაწილი უპირატესობას სასჯელს ანიჭებს, ვინაიდან სწორედ იგი განსაზღვრავს სისხლის სამართლის სპეციფიკას¹. გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ სისხლის სამართლის, როგორც სამართლის ერთ-ერთი დარგის სახელწოდება სხვადასხვა ენაზე განსხვავებულად ჟღერს და იგი პირდაპირ არ ითარგმნება. ქართულად სამართლის ამ დარგის სახელწოდება („სისხლის სამართალი“) სწორედ სასჯელის ინსტიტუტის დომინანტურ როლზე მიუთითებს და სისხლის სამართალს დასჯითი სამართლის სახით წარმოგვიდგენს.

მართალია, სისხლის სამართლის ფუნქცია მხოლოდ დამნაშავეს დასჯით არ ამოიწურება და იგი აღდგენითი მართლმსაჯულებისთვის დამახასიათებელ არასადამსჯელო ხასიათის ღონისძიებებსაც იცნობს, მაგრამ მათთან შედარებით სასჯელის ინსტიტუტი მაინც რჩება სისხლის სამართლის სპეციფიკის და ბუნების განმსაზღვრელად.

მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი სანქცია სისხლის სამართლის მეტად მნიშვნელოვან ინსტიტუტს წარმოადგენს. სისხლის სამართალი თავის პრევენციულ ფუნქციას სწორედ სასჯელის საშუალებით ასრულებს. თუმცა, სისხლისსამართლებრივი სასჯელი სანქციების ერთ-ერთი სახეა. სისხლის სამართალი სასჯელის გარდა სხვა სახის სანქციებსაც იცნობს, რომელიც სასჯელის მსგავსად არ არის მოკლებული პრევენციულ ფუნქციას, მაგრამ განსხვავებულია მათი გამოყენების წინაპირობები და თავისებურებები.

¹ *გამყრელიძე, ოთარ*, სისხლის სამართლის შესავალი, წიგნში: *გამყრელიძე, ოთარ*, სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, 2013, გვ. 13-14.

სისხლისსამართლებრივი სანქციების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, სანქციებზე და სასჯელის შეფარდებაზე სამეცნიერო და პრაქტიკული ხასიათის პროექტების განხორციელებას მეტად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. თუმცა, ქართულ სისხლის სამართალში, კვლევის თვალსაზრისით, ყველაზე მიმზიდველ მიმართულებად თავიდანვე დანაშაულის მოძღვრება და მასთან დაკავშირებული საკითხები იქცა². დღემდე ახალგაზრდა თუ გამოცდილი მეცნიერები უფრო მეტად დანაშაულის მოძღვრებით ინტერესდებოდნენ, რაც კარგად ჩანს ქართულ ენაზე გამოცემული ნაშრომებიდან. სასჯელებზე ქართულ ენაზე დღემდე სულ რამდენიმე ნაშრომ³ გამოიცა, რასაც ალბათ, თავისი მიზეზებიც აქვს.

² ქართული სისხლის სამართლის სკოლის ფუძემდებელმა პროფესორმა *თინათინ ნერეთელმა* და მისმა მოწაფეებმა დანაშაულის მოძღვრებას, დანაშაულის აგებულებას, მასთან დაკავშირებულ პრობლემებს მიუძღვნეს სამეცნიერო ნაშრომები (მონოგრაფიები, სტატიები), რომლებიც დღესაც ისეთივე აქტუალურია, როგორც უნინ.

³ *ვაჩიშვილი, ალექსანდრე*, სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი, 1960; *გოთუა, ზურაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სასჯელი, 2001; *ობანაშვილი, ანრი*, იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თსუ იურიდიული ფაკულტეტის „სამართლის ჟურნალი“, 2009, #2; *ლეკვეიშვილი, მზია/შალიკაშვილი, მორის* (რედ), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, სტატიათა კრებული, 2011; *ხერხეულიძე, ირინე*, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა – არასაპატიმრო სახის სასჯელთა შორის არასრულწლოვან დამნაშავეთა რესოციალიზაციის ერთ-ერთი საუკეთესო აგენტი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2011, #2; *დვალიძე, ირაკლი*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, 2013; *ნაჭყებია, გურამ*, სასჯელის მიზნების საკანონმდებლო განსაზღვრებისა და თავისუფლების უვადოდ აღკვეთის მიმართების პრობლემა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2013, #2;

სასჯელი ხომ სისხლის სამართლის ის ინსტიტუტია, რომელიც სისხლისსამართლებრივ პოლიტიკას განსაზღვრავს. თუ როგორია სისხლის სამართლის პოლიტიკა, ეს კარგად ჩანს სწორედ სისხლისსამართლებრივ სანქციებზე არსებული საკანონმდებლო რეგულირებიდან. ამა თუ იმ საკითხის მეცნიერული კვლევა კრიტიკულ ანალიზსაც მოითხოვს, მაგრამ საბჭოთა კავშირის არსებობის წლებში მეცნიერის მიერ კრიტიკული აზრის გამოთქმა და თავისუფალი აზროვნება გარკვეულ რისკებთან იყო დამოკიდებული. არაერთი მაგალითი არსებობს იმასთან დაკავშირებით, საბჭოთა კავშირში მეცნიერებს, მწერლებს თუ ინტელექტუალური სფეროს სხვა წარმომადგენლებს როგორ „ძვირად უჯდებოდათ“ კრიტიკული აზრის გამოთქმა.

საბჭოთა წყობილების პირობებში მეცნიერული აზროვნების თავისუფლება ისე იყო შეზღუდული, რომ ქართველი მეცნიერები რუს მეცნიერებთან კამათის დროს ერთგვარ სიფრთხილეს იჩენდნენ და პოლემიკას გარეგნულად საბჭოური იდეოლოგიისათვის მისაღებ ფორმას აძლევდნენ. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ დასავლური ლიტერატურა, განსაკუთრებით გერმანული, როგორც ბურჟუაზიული, იდეოლოგიურად იყო დანუწებული, რაც გერმანული მეცნიერების შესწავლას ხელს უშლიდა⁴.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, შეიძლება ნაკლებად გასაკვირად მოგვეჩვენოს, თუ რატომ ირჩევდნენ მეცნიერები კვლევისთვის ისეთ პრობლემებს, რომელიც ერთი მხრივ, მათ მისცემდა კრიტიკული აზრის გამოხატვის შესაძლებლობას, ხოლო მეორე მხრივ, ეს ყოველივე ნაკლებ საშიშროებას შექმნიდა მათი უსაფრთხოებისთვის. თუმცა, სისხლისსამართლებრივი სანქციების კვლევასთან დაკავშირებით მანამდე გამოჩენილი ნაკლები ინტერესი ხშირად სხვაგვარად იყო გამართლებული: „სისხლისსამართლებრივი სანქციები ხომ ნაკლებად წარმოადგენს მეცნიერულ პრობლემას და მას უფრო მეტად ტექნიკური ფუნქცია გააჩნია“, რაც

რასაკვირველია, ყოველგვარ არგუმენტსაა მოკლებული და იმდენად არასერიოზულად, ღიმილისმომგვრელად ჟღერს, რომ სანინააღმდეგოს მტკიცებასაც კი არ საჭიროებს.

ბოლო პერიოდში სასჯელების და სისხლისსამართლებრივი სანქციების, მათი შეფარდების თავისებურებების მეცნიერული კვლევის მხრივ მდგომარეობა ნელ-ნელა იცვლება. ქართველი მეცნიერები უფრო მეტად ინტერესდებიან ამ მიმართულებით, რისი დასტურიც არის ფონდ ღია საზოგადოება საქართველოს დაფინანსებით, ერთწლიანი გრანტის ფარგლებში განხორციელებული კვლევა, რომელიც ეძღვნება სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციებს საქართველოში და მოიცავს სისხლისსამართლებრივ სანქციებზე და მათ შეფარდებაზე კანონმდებლობის და პრაქტიკის ანალიზს⁵. გარდა ამისა, თსუ-ს იურიდიული ფაკულტეტის სისხლის სამართლის მიმართულების პროფესორებისგან შემდგარი ჯგუფი ფაკულტეტის ერთწლიანი გრანტის ფარგლებში მუშაობს მონოგრაფიული ტიპის ნაშრომზე, რომელიც ასევე მიეძღვნება სისხლისსამართლებრივ სანქციებს და სასჯელის შეფარდების პრობლემას. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ დოქტორანტიები ბოლო პერიოდში სადისერტაციო თემას სისხლისსამართლებრივ სანქციებთან დაკავშირებულ პრობლემებს უძღვნიან⁶.

სისხლისსამართლებრივი სანქციების მეცნიერულ კვლევას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ სისხლის სამართლის თეორიის განვითარებისთვის, არამედ პრაქტიკისთვისაც, სადაც რეალურად ხდება სასჯელების საკანონმდებლო რეგულაციების გამოყენება და ნორმის შეფარდება. სწორი, მეცნიერულ კვლევაზე დაფუძნებული რეკომენდაციები მნიშვნელოვანია სისხლის სამართლის კანონმდებლობის სრულყოფის თვალსაზრისითაც.

ამა თუ იმ საკითხის სიღრმისეული, მეცნიერული კვლევის კუთხით არსებითია არა მხოლოდ ეროვნულ თუ უცხოურ ენაზე გამოცემული ნაშრომების დამუშავება, არამედ ასევე სამეცნიერო-

გამყრელიძე, ოთარ, სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი – www.dgstz.de, 1/2016, 3-8; შალიკაშვილი, მორის/მიქანაძე, ვივი, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, 2016; ივანიძე, მაია/თოდუა, ნონა/ვარძელაშვილი, იოსებ/მახარობლიძე, თამარ, არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, 2017.

⁴ გამყრელიძე, ოთარ, როგორ იწყებოდა, 2008, გვ. 28-29.

⁵ ნაჭყებია, გურამ/ლევკვიშვილი, მზია/თოდუა, ნონა/ივანიძე, მაია/ცქიტიშვილი, თემურ/მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, ქეთევან, სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, 2016.

⁶ ვარძელაშვილი, იოსებ, სასჯელის მიზნები, 2016.

პრაქტიკული ხასიათის კონფერენციების ჩატარება, რაც საკვლევ საკითხებზე მეცნიერული დებატების გამართვისთვის ხელსაყრელ პირობებს ქმნის.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელი უნდა იყოს მიმდინარე წლის 12-13 მაისს სისხლისსამართლებრივ სანქციებზე და მის შეფარდებაზე საერთაშორისო თანამშრომლობის გერმანული ფონდის, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის და თსუ თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის ორგანიზებით ჩატარებული ორდღიანი ქართულ-გერმანული საერთაშორისო კონფერენციის მნიშვნელობა. კონფერენციაში მონაწილეობა მიიღეს ტიუბინგენის ებერჰარდ-კარლის უნივერსიტეტის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და თსუ-ს თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის პროფესორებმა და მეცნიერ-თანამშრომლებმა. კონფერენციაზე საინტერესო მოხსენებით წარსდგნენ როგორც სამეცნიერო წრის წარმომადგენლები, ისე პრაქტიკოსები (ჰამბურგის სასამართლოს არასრულწლოვანთა საქმეების განმხილველი პალატა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო). კონფერენციას ესწრებოდნენ იურიდიული პროფესიების წარმომადგენლები: საქართველოს პარლამენტის წევრები, მოსამართლეები, ადვოკატები. საქართველოს პარლამენტის წევრები მიესალმნენ კონფერენციის მონაწილეებს და დამსწრე საზოგადოებას გააცნეს ბოლო დროს საქართველოს პარლამენტის მიერ სისხლისსამართლებრივი სანქციების საკანონმდებლო რეგულირებასთან დაკავშირებით განხორციელებული თუ დაგეგმილი ცვლილებები.

კონფერენციაზე წაკითხულმა თითოეულმა მოხსენებამ მსმენელთა დიდი ინტერესი გამოიწვია, რამაც ხელი შეუწყო ცხარე დისკუსიის გამართვას. კონფერენციაზე პირველ მომხსენებლად წარსდგა ტიუბინგენის ებერჰარდ-კარლის უნივერსიტეტის პროფესორი, დოქტორი ბერნდ ჰაინრიხი, რომელმაც საერთო ჯამში ორი მოხსენება წაკითხა. აქედან პირველი მოხსენება სისხლისსამართლებრივი სანქციების გერმანული სამართლის მიხედვით მიმოხილვას მიუძღვნა, რომელშიც ხაზი გაესვა გერმანული სისხლის სამართლის კოდექსის⁷ მიხედვით

სანქციებთან დაკავშირებით გათვალისწინებულ რეგულაციებს, რომელიც, მიუხედავად ქართულ და გერმანულ სისხლის სამართალს შორის არსებული საერთო მახასიათებლებისა, მათ ერთმანეთისგან განასხვავებს. მოხსენებაში როგორც აღინიშნა, გერმანული სისხლის სამართალი სანქციების ორკვალიან სისტემას იცნობს: სასჯელებს და უსაფრთხოების და გამასწორებელ ღონისძიებებს. გარდა ამისა, ე. წ. გვერდითი შედეგების შეფარდების შესაძლებლობასაც. სანქციების ორკვალიანი სისტემა 1933 წლიდან, ნაციონალ-სოციალისტების დროიდან მომდინარეობს. თუმცა, იგი უფრო ადრეც იყო განსჯის საგანი. სანქციების ორკვალიანი სისტემის იდეა ჯერ კიდევ ფრანც ფონ ლისტმა თავის „მარბურგის პროგრამაში“ 1882 წელს გააჟღერა. მომხსენებელმა ყურადღება გაამახვილა იმაზე, რომ გერმანული სამართლის მიხედვით, სასჯელთან ერთად შეიძლება სამოქალაქო სამართლებრივი თუ საჯაროსამართლებრივი სანქციების გამოყენებაც. მოხსენებაში სასჯელის მოკლე განსაზღვრებაც იქნა წარმოდგენილი, რომლის მიხედვითაც, სასჯელი განიმარტა, როგორც ტკივილი, რომელიც სოციალურეთიკურ გაკიცხვას მოიცავს. მოხსენებაში აღინიშნა, რომ გერმანული სისხლის სამართალი ორ ძირითად სასჯელს იცნობს: თავისუფლების აღკვეთას და ჯარიმას. ამასთან ერთად ითვალისწინებს დამატებით სასჯელსაც მართვის უფლების აკრძალვის სახით. სრულწლოვანი მსჯავრდებულებისთვის სასჯელის შეფარდება ხდება გერმანული სსკ-ის მიხედვით, ხოლო არასრულწლოვნებისთვის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით. გარდა ამისა, თავდაცვის კანონის მე-9 პარაგრაფი ითვალისწინებს პატიმრობის შეფარდებას ჯარისკაცებისთვის. მოხსენებაში გერმანულ და ქართულ სისხლის სამართალს შორის არსებული ერთ-ერთი განსხვავების სახით გამოიკვეთა ის, რომ პროფესიული (მაგალითად, საქემო) საქმიანობის აკრძალვა გერმანული სსკ-ის მიხედვით არა სასჯელის, არამედ სოციალური დაცვის ღონისძიებას წარმოადგენს. ქართული სსკ თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევას სასჯელის ერთ-ერთ სახედ ითვალისწინებს. განსხვავება არსებობს თავისუფლების აღკვეთის ვადებთან დაკავშირებითაც. გერმანული სსკ-ით ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის მინიმუმი ერთი თვე, ხოლო მაქსიმუმი 15 წელია. თუმცა, 6 თვეზე ნაკლები ვადით თავისუფლების აღკვეთა იშ-

⁷ ტექსტში სისხლის სამართლის კოდექსი შემოკლებულია, როგორც სსკ.

ვიათ შემთხვევებში გამოიყენება. მომხსენებელმა როგორც აღნიშნა, გერმანული სსკ-ით გათვალისწინებული სასჯელის მუქარა უფრო მსუბუქია, ვიდრე ქართული სსკ-ით გათვალისწინებული და ამის მაგალითად მოიშველია ქურდობისთვის განსაზღვრული სანქცია. გერმანული სსკ ქურდობის ძირითადი შემადგენლობისთვის (როცა სახეზე არ არის დამამძიმებელი გარემოება) გათვალისწინებული თავისუფლების აღკვეთის მინიმუმს არ უთითებს, მაშინ როცა ქართული სსკ-ით იგი ერთი წლიდან იწყება. განსხვავება ქართულ და გერმანულ სისხლის სამართალს შორის არის დანაშაულთა ერთობლიობის დროს სასჯელის დანიშვნაშიც. დანაშაულთა ერთობლიობის დროს სასჯელთა უპირობო შეკრებას არ აღიარებს როგორც გერმანული, ისე მოქმედი ქართული სსკ-იც, მაგრამ თუ ქართული სსკ-ით ყველაზე მკაცრი სასჯელი მსუბუქს შთანთქავს ან თანაბარი სიმკაცრის ერთი სასჯელი მეორეს, გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით, მკაცრ სასჯელს ნაწილობრივ ემატება ნაკლებად მკაცრი. მაშასადამე, დამნაშავეს მხოლოდ ერთი დანაშაულისთვის გათვალისწინებული ყველაზე მკაცრი სასჯელი კი არ ეფარდება, არამედ უფრო მეტი, ნაკლებად მკაცრი სასჯელის მკაცრი სასჯელისთვის ნაწილობრივ მიმატების გზით. მაგალითად თუ სამი დანაშაულია ჩადენილი და აქედან ერთი დანაშაულისთვის დაინიშნა 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა, მეორისთვის 2 წლით, ხოლო მესამისთვის 1 წლით, დამნაშავეს საბოლოოდ შეეფარდება არა 8 წლით, არამედ 6 წლით და რამოდენიმე თვით თავისუფლების აღკვეთა. მოხსენებაში ასევე წარმოჩინდა ქართულ და გერმანულ სამართალს შორის ის განსხვავებაც, რომელიც არსებობს თავისუფლების აღკვეთის პირობით დანიშვნასთან დაკავშირებით. იგი შეიძლება დაინიშნოს ორ წლამდე თავისუფლების აღკვეთის შემთხვევაში და შეუძლებელია მაღალი სანქციის პირობებში, თუნდაც ნაწილობრივ. გერმანული სისხლის სამართალი განსხვავდება აგრეთვე ჯარიმის შეფარდების წესითაც, რომელიც ჯარიმის დღიური ანაზღაურების სისტემას გულისხმობს. განსაზღვრულია ასევე დღიური ანაზღაურების ზედა ზღვარიც.

მომხსენებელმა მეორე მოხსენება მიუძღვნა თემას: „განსაკუთრებით მძიმე და შედარებით მსუბუქი შემთხვევები, როგორც სასჯელის დანიშვნის რეგულაცია“, რომელშიც აღინიშნა, რომ გერმანული სამართლის მიხედვით, განსაკუთრე-

ბით მძიმე და უფრო მსუბუქი შემთხვევები წარმოადგენს არა ნამდვილ კვალიფიციურ შემთხვევებს, არამედ სასჯელის დანიშვნის რეგულაციას. გერმანული სამართალი იცნობს სხვადასხვა რეგულაციას, რომელიც სასჯელის საკანონმდებლო ფარგლების შემცირებას ან გამკაცრებას იწვევს. სასჯელის დამამძიმებელ გარემოებათა კლასიფიკაცია გერმანულ სისხლის სამართალში იმაზეა დამოკიდებული, საქმე ეხება კვალიფიციურ შემთხვევებს, შედეგით კვალიფიკაციას თუ ისეთ დამამძიმებელ გარემოებებს, როცა, როგორც წესი, სახეზეა განსაკუთრებით მძიმე შემთხვევები. გერმანული სისხლის სამართალი იმითაც განსხვავდება, რომ იგი არ იცნობს ქმედების შემადგენლობასთან დაკავშირებულ ზოგიერთ ისეთ დამამძიმებელ გარემოებას, რომელიც ქართული სსკ-ითაა გათვალისწინებული. მაგალითად, დანაშაულის ჩადენა განმეორებით, უკვე იგივე ქმედებისთვის ადრე ნაწამართლვევი პირის მიერ. აღნიშნული გარემოება მხოლოდ სასჯელის შეფარდებისას მიიღება მხედველობაში.

სისხლისსამართლებრივი სანქციები ქართული სისხლის სამართლის მიხედვითაც იქნა კონფერენციაზე მიმოხილული, რომელსაც მოხსენება თსუ-ს მონვეულმა პროფესორმა, დოქტორმა ქეთევან მჭედლიშვილმა-ჰედრიხმა მიუძღვნა, რომელმაც მოხსენებაში სისხლისსამართლებრივ სანქციებთან დაკავშირებით ქართულ და გერმანულ სისხლის სამართლის კანონმდებლობებს შორის არსებულ მსგავსებასა თუ განსხვავებებზე ისაუბრა და ერთ-ერთ ასეთ განსხვავებად დასახელდა იურიდიული პირის სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დასჯად სუბიექტად გამოცხადება საქართველოში. საქართველოსგან განსხვავებით, გერმანიაში იურიდიულ პირს სამართლებრივი სანქცია შეიძლება შეეფარდოს მხოლოდ ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით (30-ე პარაგრაფი). გარდა ამისა, საქართველოს სსკ-ის 39-ე მუხლში რეგლამენტირებულია სასჯელის მიზნები, განსხვავებით გერმანიის და არაერთი სხვა ევროპული ქვეყნის სსკ-გან. ქართული სსკ-ით სასჯელის მიზნებია: სამართლიანობის აღდგენა, დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია. მაშინ როდესაც მატერიალური სსკ სასჯელის ერთ-ერთ მიზნად სამართლიანობის აღდგენას ასახელებს, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი სასჯელის ასეთ მიზანს არ იცნობს, ვინაიდან

არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელს უფრო მეტად აღმზრდელობითი ფუნქცია აქვს. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის შეფარდებული სასჯელი უფრო მეტად მიმართულია არა წარსულისკენ, არამედ მომავლისკენ. თუმცა, დაზარალებული არასრულწლოვნის ხელახალი ვიქტიმიზაციის თავიდან აცილების მიზანს, მომხსენებელი, სამართლიანობის აღდგენის მიზნის საპირწონედ მიიჩნევს. მომხსენებელმა კრიტიკულად განიხილა სანქციებთან დაკავშირებული ზოგიერთი ქართული რეგულაცია და კანონიერების პრინციპთან შეუსაბამოდ მიიჩნია ის, რომ სსკ-ის 42-ე მუხლის მე-5 ნაწილით ჯარიმის დამატებით სასჯელად დანიშვნა მაშინაც არის შესაძლებელი, როცა სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლი ჯარიმას საერთოდ არ ითვალისწინებს. 42-ე მუხლი ჯარიმის მხოლოდ ქვედა ზღვარს განსაზღვრავს და ზედა ზღვარს არ უთითებს, რაც კონკრეტულ შემთხვევაში ჯარიმის ოდენობის განსაზღვრისას მოსამართლის თვითნებობის საფრთხეს შეიცავს. კრიტიკული შენიშვნა იქნა გამოთქმული იმასთან დაკავშირებითაც, რომ დანაშაულთა ერთობლიობის დროს თავისუფლების აღკვეთის ზომა 30 წელს, ხოლო განაჩენთა ერთობლიობისას 35 წელს შეიძლება აღწევდეს, რაც სასჯელის საკმაოდ მაღალ ზომას წარმოადგენს და ხელისშემშლელი შეიძლება იყოს მსჯავრდებულის რესოცი-ალიზაციისთვის.

კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები არა მხოლოდ სისხლისსამართლებრივი სანქციების საკანონმდებლო რეგულირებას, არამედ მათ სა-მოსამართლო გამოყენებასაც მიეძღვნა. ამ მხრივ, აღსანიშნავია თსუ-ს ასოცირებული პროფესორის, დოქტორ *მორის შალიკაშვილის* მოხსენება, რომელმაც სასჯელების გამოყენების სტატისტიკური მონაცემების ანალიზზე დაყრდნობით მიმოიხილა სასჯელის გამოყენების პრაქტიკა. მოხსენებაში ჯარიმის გამოყენების სირთულის განმაპირობებელ მიზეზად მსჯავრდებულთა უმუშევრობის მაღალი პროცენტული მაჩვენებელი (90 %) დასახელდა. ხოლო საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის აღსრულების ხელშემშლელ პირობად მიჩნეულ იქნა შრომისადმი მსჯავრდებულის დამოკიდებულება, პროფესიული უნარ-ჩვევების ნაკლებობა და კრიმინალური მენტალობა. თავისუფლების აღკვეთის აღსრულების ძირითად პრობლემად კი წარმოჩინდა გრძელვადიანი თავისუფლების აღკვეთის მაღალი ხვედრითი წილი (91 %).

სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით თავის მოხსენებაში განიხილა ტიუბინგენის ებერჰარდ კარლის უნივერსიტეტის პროფესორმა, კრიმინოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორმა, დოქტორმა *იორგ კინციგმა*, რომელმაც სასჯელის შეფარდების დროს გასათვალისწინებელი გარემოებები და სასჯელის შეფარდების 8 ფაზა მიმოიხილა. მომხსენებელმა ისაუბრა ბრალზე, როგორც სასჯელის შეფარდების საფუძველზე, ბრალის და სასჯელის ურთიერთმიმართების საკითხზე და მასთან დაკავშირებით გამოთქმულ სხვადასხვა შეხედულებებზე, რომელიც შეეხება ბრალის მიხედვით სასჯელის ზომის აბსოლუტურ თუ შეფარდებით განსაზღვრის შესაძლებლობებს. მომხსენებელმა აღნიშნა, რომ გაბატონებული შეხედულების (*Spielraumtheorie*) თანახმად, ბრალთან თანაზომიერების ზუსტად განსაზღვრა შეუძლებელია. მაშასადამე, ბრალი არ არის სასჯელის ზომის ზუსტი სიდიდე. ამიტომაც მოსამართლეს ეძლევა მიხედულების ფარგლები, რომელშიც უნდა მოხდეს სასჯელის ბრალთან შესაბამისობის განსაზღვრა. ბრალის შესაბამისად შეიძლება განისაზღვროს სასჯელის არა ზუსტი ზომა, არამედ სასჯელის ქვედა და ზედა ზღვარი და მხოლოდ ამ ფარგლებისადმი შეუსაბამობა განიმარტება ბრალთან შეუსაბამობად. აღნიშნულ ფარგლებში სასჯელის შეფარდების დროს შესაძლებელია ასევე პრევენციული მიზნების გათვალისწინება. მაგრამ, სპეციალურპრევენციული თვალსაზრისით, შესაძლებელია ბრალის ქვედა ზღვარზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდება. მოხსენებაში სასჯელის შეფარდების დროს გასათვალისწინებელ გარემოებათა შეფასების მიმართულების დადგენასთან დაკავშირებით აღინიშნა, რომ გარკვეული გარემოება შეიძლება ბრალის თვალსაზრისით სხვაგვარად შეფასდეს ვიდრე პრევენციული თვალსაზრისით. მაგალითად, როცა მძიმე ეკონომიკურ პირობებში მყოფი პირი ერთ ბოთლ ალკოჰოლურ სასმელს მოიპარავს, მძიმე ეკონომიკური პირობები ბრალის შემამსუბუქებელ გარემოებად მიიღება მხედველობაში. ხოლო სპეციალურპრევენციული თვალსაზრისით, შესაძლებელია იმ დასკვნამდე მისვლა, რომ დამნაშავესთვის მკაცრი სასჯელის შეფარდებაა საჭირო, ვინაიდან მისი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე დანაშაულის განმეორების მაღალი საშიშროება არსებობს და დამნაშავე შემდგომ დანაშაულებრივ ქმე-

დებებთან დაკავშირებით უნდა იქნას დაშინებული. როგორც მომხსენებელმა აღნიშნა, აღნიშნულ შემთხვევაში საკითხი კანონის და მიხედვლების თავისუფლების თეორიის (Spielraumtheorie) ფარგლებში კარგად შეიძლება გადანიშნოს, ვინაიდან სასჯელის ყველა მიზანი არ არის თანაბარი მნიშვნელობის და პრევენციული თვალსაზრისი ბრალის ფარგლებში მიიღება მხედველობაში. გარდა ამისა, მომხსენებელმა მიმოიხილა, გერმანული სსკ-ის 46-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული გარემოებები, რომლებიც მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშვნის დროს და თითქმის ანალოგიურია საქართველოს სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული გარემოებებისა. თუმცა, გერმანული სსკ-ის 46-ე პარაგრაფსა და ქართული სსკ-ის 53-ე მუხლს შორის არსებობს გარკვეული სხვაობაც. კერძოდ, საქართველოს სსკ-ის 53-ე მუხლში არ არის ხაზგასმით იმაზე, რომ სასჯელის შეფარდების საფუძველი ბრალია. სასჯელი დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი შედეგია, ხოლო დანაშაული ბრალის გარეშე არ არსებობს, რაც სასჯელის შეფარდებისთვის ბრალის მნიშვნელობაზე ლოგიკურად მეტყველებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, უმჯობესი იქნებოდა, თუ სასჯელის შეფარდების ზოგად საწყისებთან დაკავშირებით ქართულ სსკ-ში, გერმანული სსკ-ის მსგავსად, ხაზგასმით იქნებოდა ბრალის მნიშვნელობაზე. მოხსენებაში განხილვის საგანს წარმოადგენდა საკითხი იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად დასაშვებია გენერალურპრევენციული ასპექტების გათვალისწინება სასჯელის შეფარდების დროს და აღნიშნა, რომ ლიტერატურაში სამართლიანადაა გაკრიტიკებული ნეგატიური გენერალური პრევენციის გათვალისწინება საზოგადოების დაშინების სახით. გენერალურ პრევენციას ნეგატიურის გარდა პოზიტიური ასპექტიც გააჩნია, რაც მართლწესრიგის დაცვაში მდგომარეობს. მაშინ, როცა ნეგატიური გენერალური პრევენციის გათვალისწინება სასჯელის შეფარდების დროს დაუშვებელია, მოხსენებაში გამოთქმული თვალსაზრისით, პოზიტიური გენერალური პრევენციის კომპონენტების გათვალისწინება შესაძლებელია. თუმცა, მომხსენებელმა როგორც აღნიშნა, მართლმსაჯულება დასაშვებად მიიჩნევს სასჯელის შეფარდების დროს ნეგატიური გენერალური პრევენციის ასპექტების გარკვეულ ფარგლებში გათვალისწინებას სასჯელის ბრალთან შესაბამისობის დაცვით, მაგრამ ეს უნდა იყოს საჭირო საზოგადოების

დაცვისთვის. ასეთ შემთხვევებზე მომხსენებელმა დაასახელა მოკლე ვადიანი ტურიზმი ქურდობის მიზნით, ტერორისტულ ან დაქირავებულ ჯგუფში მონაწილეობის მიზნით. აგრეთვე ქვეყნის განსაზღვრულ რაიონში ერთი და იგივე სახის დანაშაულთა ჩადენა, რაც საზოგადოებას საფრთხეს უქმნის. მოხსენებაში ყურადღება იქნა გამახვილებული საზოგადოებაში დამნაშავის მომავალი თანაცხოვრებისთვის სასჯელის ზეგავლენის გათვალისწინების მნიშვნელობაზე, რომლის თანახმადაც, სასჯელი ისე უნდა განისაზღვროს, რომ მან მანამდე კარგად სოციალიზებული დამნაშავის დესოციალიზაცია არ გამოიწვიოს. მოხსენებაში სასჯელის შეფარდებასთან დაკავშირებული სხვა ისეთი საკითხიც იქნა განხილული, რომელიც ასევე განასხვავებს გერმანულ და ქართულ სისხლის სამართლის კანონმდებლობას. მაგალითად, დანაშაულში დამხმარის სახით მონაწილეობა სასჯელის შემსუბუქების საფუძველს წარმოადგენს. მართალია, ქართული სსკ-ის 25-ე მუხლის მიხედვითაც, ამსრულებელს და თანამონაწილეს პასუხისმგებლობა მხოლოდ საკუთარი ბრალისთვის ეკისრებათ ანუ დანაშაულის მონაწილეები განსხვავებული სიმკაცრით ისჯებიან, მაგრამ ქართულ სსკ-ში არსად არის მოცემული მითითება იმასთან დაკავშირებით, რომ დამხმარის სახით მონაწილეობა დამხმარისთვის შემამსუბუქებელ გარემოებას წარმოადგენს. ბატონი კინციგი კონფერენციაზე მეორე მოხსენებითაც წარსდგა, რომელიც მიეძღვნა გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით გამასწორებელი და უსაფრთხოების ღონისძიებებს, რომელშიც მიმოიხილულ იქნა სანქციების ორკვალადიანი სისტემა, გამასწორებელი და უსაფრთხოების ღონისძიების სახეები, მათი გამოყენების თავისებურებები.

თსუ-ს ემერიტუსმა პროფესორმა გურამ ნაჭყეტიამ მოხსენება წაიკითხა სისხლისსამართლებრივ სანქციებსა და დამნაშავის რესოციალიზაციაზე. აღნიშნული მოხსენება მეტად საინტერესო იყო როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ დამნაშავის რესოციალიზაცია სასჯელის ერთ-ერთ მიზანადაა რეგლამენტირებული ქართული სსკ-ის 29-ე მუხლში. როგორც ცნობილია, სასჯელს პრევენციული ფუნქცია გააჩნია. ერთმანეთისგან განასხვავებენ ზოგად ანუ გენერალურ და სპეციალურ ანუ კერძო პრევენციას. დამნაშავის რესოციალიზაცია კერძოპრევენციული მიზანია, რომელიც დამნაშავის

საზოგადოებაში დაბრუნებას და სასჯელის აღსრულების დროს მსჯავრდებულის სასჯელის გარეშე ცხოვრებისთვის მომზადებას გულისხმობს. დამნაშავეს რესოციალიზაცია სამართლებრივი და სოციალური სახელმწიფოს პრინციპიდანაც გამომდინარეობს და კონსტიტუციური მნიშვნელობა აქვს. მომხსენებელმა თავის მოხსენებაში იმსჯელა უვადოდ თავისუფლების აღკვეთის, როგორც სასჯელის უმკაცრესი ზომის მიმართებაზე დამნაშავეს რესოციალიზაციასთან. მომხსენებლის თვალსაზრისით, უვადოდ თავისუფლების აღკვეთა დამნაშავეს რესოციალიზაციის მიზანს არ შეესაბამება და გამოთქვა აზრი, რომ შეიძლება მიზანშეწონილი იყოს აღნიშნული სასჯელის გაუქმება და ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის უმაღლესი ზღვარის შემცირება 15 წლამდე. უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული საკითხი არაერთხელ გამხდარა კამათის და განსჯის საგანი. როგორც გერმანიის⁸, ისე საქართველოს⁹ საკონსტიტუციო სასამართლოებს ამ საკითხზე განსხვავებული მოსაზრება აქვთ გამოთქმული. გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს პოზიციით, უვადოდ თავისუფლების აღკვეთის დროსაც აქვს დამნაშავეს რესოციალიზაციის შესაძლებლობა, ვინაიდან კანონით გათვალისწინებული ვადის გასვლის შემდეგ უვადოდ თავისუფლება აღკვეთილ პირსაც შეუძლია სასჯელისგან გათავისუფლება.

სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით განიხილა თსუ-ს პროფესორმა, დოქტორმა ნონა თოდუამ, რომელიც მოხსენებაში შეეხო სასჯელის დანიშვნის მხოლოდ ერთ პრობლემატურ საკითხს, რომელიც დადგა ქართული სასამართლო პრაქტიკის წინაშე. კერძოდ, შეიძლება თუ არა მოსამართლემ დამნაშავეს შეუფარდოს ისეთი სასჯელი, რომელსაც იცნობს მოქმედი სსკ-ის სასჯელთა სისტემა (ქართული სსკ-ის მე-40 მუხლი), მაგრამ არ არის გათვალისწინებული სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით, რომლითაც ქმედება კვალიფიცირდება. აღნიშნული საკითხი მას შემდეგ წამოიჭრა ქართულ

სასამართლო პრაქტიკაში, რაც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით სსკ-ის 260-ე მუხლით 70 გრამამდე გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით უკანონო შექმენა-შენახვისთვის გათვალისწინებული თავისუფლების აღკვეთა არაპროპორციულ სასჯელად მიიჩნია, ხოლო აღნიშნული მუხლი დასახელებული ქმედებისთვის სხვა სახის სასჯელს არ ითვალისწინებდა. აღნიშნულ შემთხვევასთან დაკავშირებით საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება სასჯელის დაუნიშნავად პირის დამნაშავედ ცნობაზე. უზენაესმა სასამართლომ ასეთი სახის სხვა გადაწყვეტილებებიც მიიღო, რომლებიც აქტიური განსჯის საგნად იქცა როგორც ქართველ იურისტებში, ისე ქართულ-გერმანულ კონფერენციაზეც. პროფესორ ნონა თოდუას თვალსაზრისით, უზენაეს სასამართლოს ქმედება სასჯელის დაუნიშნავად არ შეიძლებოდა დანაშაულად ეცნო. მისი პოზიციით, სასამართლოს მსჯავრდებულისთვის უნდა დაენიშნა უფრო მსუბუქი, სხვა ალტერნატიული სასჯელი, რომელიც, მართალია, არ არის გათვალისწინებული 260-ე მუხლით, მაგრამ მოცემულია მე-40 მუხლში, სსკ-ის ზოგად ნაწილში. კოდექსის 53-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლო მსჯავრდებულს სასჯელს უნიშნავს სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული სანქციის ფარგლებში, ზოგადი ნაწილის დებულებათა შესაბამისად, მაგრამ მომხსენებლის თქმით, ეს ეხება მხოლოდ სასჯელის დანიშვნის ორდინალურ შემთხვევებს. ნ. თოდუას გაუმართლებლად მიაჩნია ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევაში გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა სასჯელის დაუნიშნავად, ვინაიდან მისი აზრით, იგი ვერ შეასრულებს პრევენციულ ფუნქციას.

მას შემდეგ, რაც საქართველოში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ახალი კოდექსი იქნა მიღებული, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის სასჯელის დანიშვნას სწორედ აღნიშნული კოდექსი არეგულირებს. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის სასჯელის დანიშვნა მთელი რიგი თავისებურებებით გამოირჩევა. სწორედ ამ თავისებურებებს მიუძღვნა თავისი მოხსენება თსუ-ს პროფესორმა, დოქტორმა მაია ივანიძემ, რომელმაც მოხსენებაში მიმოიხილა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განვითარების ისტორია და ხაზი გაუსვა იმ განსხვავებებს, რომელიც არსებობს სრულწლოვან და არასრულწლოვან მსჯავ-

⁸ Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (BVerfGE), 45. Band, 1978, 239. ასევე იხ. შვაბე, იურგენ, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, ქართული თარგმანი, 2011, გვ. 15-16.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის #1/4/592 გადაწყვეტილება, 24-ე პუნქტი.

რდებულთათვის სასჯელის დანიშვნის საკანონმდებლო რეგულირებებს შორის. კრიტიკულად იქნა განხილული არასრულწლოვანთა საქმის განხილვის გაშუქება სატელევიზიო საშუალებებით, რაც უარყოფითად მოქმედებს როგორც სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე, ისე მოზარდზე. მომხსენებელმა ასევე გააკრიტიკა სასჯელის შეფარდების დროს სასამართლოების მიერ იმ გარემოებათა არც ისე ღრმა ანალიზი, რომელიც საფუძვლად ედება სასჯელის სახის და ზომის განსაზღვრას, რაც სასჯელის დანიშვნის ნაწილში სასამართლოების გადაწყვეტილებათა დასაბუთებულობის ნაკლოვანებაზე მეტყველებს. მოხსენებაში ყურადღება გამახვილდა არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის სასჯელის დანიშვნისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშზე და მის მნიშვნელობაზე, აგრეთვე არასრულწლოვანთა დანაშაულის მიზეზებზე.

არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა მიმართ სისხლისსამართლებრივი სანქციების გამოყენებას ეხებოდა ასევე თსუ-ს იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტი-პროფესორის, დოქტორ *ირინე ხერხეულიძის* მოხსენება, რომელმაც ყურადღება გაამახვილა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში არასრულწლოვანთა „საუკეთესო ინტერესის“ მნიშვნელობაზე. მომხსენებლის თვალსაზრისით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა უნდა მოხდეს ყოველ ინდივიდუალურ შემთხვევაში და იგი მოითხოვს დამსჯელობითის ნაცვლად, ისეთი ღონისძიებების პრიორიტეტულობას, რომელიც ხელს უწყობს დანაშაულის ჩამდენი ბავშვის რეინტეგრაციას. ამის გამოხატულებას წარმოადგენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 65-ე მუხლი, რომელიც სასჯელის მიზნებიდან აქცენტს არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციაზე და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებაზე აკეთებს. არასრულწლოვანთა სასჯელის დასახელებული მიზნებიდან გამომდინარე, პატიმრობა მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში და მხოლოდ მძიმე დანაშაულებზე უნდა იქნას გამოყენებული. უპირატესობა უნდა მიენიჭოს განრიდებას და აღდგენით მართლმსაჯულებას, თუ იგი უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში სამართლიანობის აღდგენა სასჯელის მიზნად არ არის გათვალისწინებული, ვინაიდან არასრულწლოვნის

დასჯა ემსახურება არა სამართლიანობის აღდგენას, არამედ თვით არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას.

სასჯელის შეფარდების პროცესში მეტად მნიშვნელოვანია სამართლებრივი პრინციპების დაცვა. ერთ-ერთ ასეთ პრინციპს წარმოადგენს პროპორციულობის პრინციპი, რომელიც კონსტიტუციური რანგისაა. ვინაიდან სასჯელი სამართლებრივი სიკეთის დაცვის *ultima ratio* საშუალებაა, მნიშვნელოვანია თანაზომიერების პრინციპის გათვალისწინება როგორც სასჯელის საკანონმდებლო განსაზღვრის, ისე სასჯელის შეფარდების ეტაპზე. მოცემული პრინციპის დაცვა იმიტომ არის მნიშვნელოვანი სასჯელის შეფარდების დროს, რომ სასჯელი ადამიანის უფლების შეზღუდვას უკავშირდება. სწორედ აღნიშნულ საკითხს ეძღვნებოდა თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომლის *ედიშერ ფუტკარაძის* მოხსენება, რომელმაც თავის მოხსენებაში ისაუბრა როგორც პროპორციულობის პრინციპის მნიშვნელობაზე, ისე იმ გარემოებებზე, რომელთა გათვალისწინება სასჯელის დანიშვნის დროს აუცილებელია მოსამართლის მიერ მსჯავრდებულისთვის პროპორციული სასჯელი შესაფარდებლად. ამ მხრივ, აღსანიშნავია დამნაშავის ბრალის და მისი პიროვნების საკითხი. მომხსენებელმა, მართებულად აღნიშნა, რომ დამნაშავის ბრალის გათვალისწინება სასჯელის პროპორციულობის აუცილებელი წინაპირობაა. მოხსენებაში სასჯელის პროპორციულობასთან დაკავშირებით იქნა განხილული ორჯერ შეფასების აკრძალვის და სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპები და მათი მნიშვნელობა. მოხსენებაში ყურადღება დაეთმო აგრეთვე სასჯელის სამართლიანობას, სამართლიანობის და პროპორციულობის ურთიერთმიმართებას.

სრულწლოვან მსჯავრდებულთა მიმართ სასჯელის დანიშვნისას პროპორციულობის პრინციპი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, მაგრამ ჩნდება კითხვა, არის თუ არა დასახელებული პრინციპი ასეთივე მნიშვნელობის არასრულწლოვან მსჯავრდებულთათვის სასჯელის დანიშვნის დროს? სწორედ აღნიშნული საკითხი განიხილა თავის მოხსენებაში ჰამბურგის მიწის სასამართლოს არასრულწლოვანთა პალატის თავმჯდომარემ და მოსამართლემ *ანნე მაიერ-გიორნინგმა*, რომელმაც აღნიშნა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში პროპორციულობის პრინციპის მიხედვით

არ ხდება სასჯელის განსაზღვრა, ვინაიდან სასჯელს უფრო მეტად აღმზრდელობითი ფუნქცია აქვს, სრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის დასაწინიშნ სასჯელთან შედარებით. თუმცა, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი (მე-7 მუხლი) თანაზომიერებას ერთ-ერთ პრინციპად აღიარებს¹⁰.

სასჯელის პროპორციულობის საკითხი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით განიხილა ამავე სასამართლოს მოსამართლემ, თსუ-ს პროფესორმა, დოქტორმა *მერაბ ტურავამ*, რომელმაც განიხილა ბოლო პერიოდში სასჯელის პროპორციულობასთან დაკავშირებით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები, რომელიც ნარკოტიკულ დანაშაულთა დასჯადობას, სასჯელის სიმკაცრის გადახედვას და ნარკოტიკული პოლიტიკის ლიბერალიზაციას შეეხებოდა. საკონსტიტუციო სასამართლომ ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის განსაზღვრული სასჯელების პროპორციულობის საკითხი განიხილა საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის მე-2 ნაწილთან მიმართებით, რომელიც ადგენს არაჰუმანური, სასტიკი, პატივისა და ღირსების შემლახავი სასჯელის გამოყენების აკრძალვას.

სასჯელის პროპორციულობა ფართო თემაა და იგი უკავშირდება ვითარების შეცვლის გამო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან გათავისუფლების საკითხსაც. აღნიშნული საკითხი იქნა განხილული თსუ თინათინ ნერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის სისხლის სამართლისა და კრიმინოლოგიის განყოფილების გამგის, ამავე ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერ-თანამშრომლის, დოქტორ *ოთარ გამყრელიძის* მოხსენებაში, რომელმაც ერთმანეთისგან გამიჯნა პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი სხვადასხვა გარემოებები და ისინი დაყო მართლწინააღმდეგობის, ბრალის გამომრიცხავ და ისეთ გარემოებებად, რომელიც სსკ-ში არ არის გათვალისწინებული მართლწინააღმდეგობის ან ბრალის გამომრიცხავ გარემოებად, მაგრამ მაინც იწვევს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამომრიცხავს ან სასჯელისგან გათავისუფლებას.

ასეთ გარემოებას წარმოადგენს ვითარების შეცვლა. ზოგჯერ სსკ კრძალავს ისეთ ქმედებას, რომლის დასჯადობის მიზანშეწონილობა ისეთი მდგომარეობითაა განპირობებული, რომელიც დროის გასვლის შემთხვევაში იცვლება და შესაბამისად, დღის წესრიგში დგება ქმედების დეკრიმინალიზაციის საკითხი, მაგრამ ამას გარკვეული დრო სჭირდება. სანამ კანონმდებელი ქმედების დეკრიმინალიზაციას მოახდენს, სსკ-ში ისევ რჩება ნორმა, რომელიც ქმედებას დასჯადად აცხადებს, მაგრამ ეს ქმედება ვითარების შეცვლის გამო კარგავს სოციალურ საშიშროებას. მომხსენებელმა ასეთი შემთხვევის მაგალითად დაასახელა მეორე მსოფლიო ომის დროს შუქშენილვასთან დაკავშირებით სსკ-ში სპეციალური ნორმის შემოტანა, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ ცოტა დაგვიანებით ამოიღეს კოდექსიდან, მაშინ, როცა ის საფრთხე გავლილი იყო, რის გამოც დასახელებული აკრძალვა დანესდა. ასეთ ვითარებაში მოსამართლეს შეუძლია არ დაელოდოს კანონმდებელს და პირი გაათავისუფლოს პასუხისმგებლობისგან. ვითარების შეცვლის გამო პირის სასჯელისგან გათავისუფლების საკითხი შეიძლება დადგეს სხვა შემთხვევაშიც, როცა ქმედება ზოგადად რჩება დასჯის ღირსი, მაგრამ კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით, განსაზღვრული პირების დასჯა ვითარების შეცვლის გამო არაპროპორციული ხდება და იქმნება სასჯელისგან გათავისუფლების საფუძველი. ამის მაგალითად შეიძლება დასახელდეს აღმოსავლეთ გერმანიის ჯაშუშთა საქმე¹¹, რომლებმაც, გერმანია ორად რომ იყო გაყოფილი, დასავლეთ გერმანიაში ჯაშუშური საქმიანობა განახორციელეს, მაგრამ გერმანიის გაერთიანების შემდეგ მათი სასჯელისგან გათავისუფლების საკითხი დადგა გერმანიისადმი მოქალაქეობრივი კუთვნილების გათვალისწინებით. მოცემულ შემთხვევაში ორი გარემოება იყო მნიშვნელოვანი: ყოფილ ჯაშუშთა მოქალაქეობრივი კუთვნილება და ორად გახლეჩილი გერმანიის ისევ ერთ სახელმწიფოდ გაერთიანება, რომელიც ვითარების შეცვლაზე მიუთითებდა. გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომაც დაუჭირა მხარი აღმოსავლეთ გერმანიის ყოფილი ჯაშუშების სასჯელისაგან გათავისუფლებას.

¹⁰ იხ. *შალიკაშვილი, მორის/მიქანაძე, გივი*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, 2016, გვ. 79.

¹¹ იხ. *Weigend, Thomas*, Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit als Grenze staatlicher Strafgewalt, Hirsch-FS, 1999, S. 917 ff.

ბას სასჯელის პროპორციულობის პრინციპიდან გამომდინარე.

სასჯელის შეფარდების და სასჯელთა საკანონმდებლო რეგულირების ერთ-ერთ საყურადღებო თემას წარმოადგენს შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებები, რომლებიც კონფერენციაზე განხილულ იქნა როგორც ქართული, ისე გერმანული სსკ-ის მიხედვით. მაშინ, როდესაც გერმანული სამართლის შესაბამისად განსაკუთრებით მძიმე და შედარებით მსუბუქი შემთხვევები პროფ. დოქტორმა ბერნდ ჰაინრიხმა განიხილა, ქართული სამართლის მიხედვით, დასახელებული თემა თავიანთ მოხსენებებში განიხილეს თსუ-ს ასოცირებული პროფესორმა, დოქტორმა ირაკლი დვალიძემ და თსუ-ს ასისტენტ-პროფესორმა, დოქტორმა თემურ ცქიტვილიმა.

თემურ ცქიტვილიმა მოხსენებაში აღნიშნა, რომ სსკ-ით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებებთან დაკავშირებით ქართული საკანონმდებლო რეგულირება გერმანულისგან განსხვავდება. მაშინ, როცა გერმანული სისხლის სამართალი ერთმანეთისგან მიჯნავს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ მაკვალიფიცირებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს, ქართულ სისხლის სამართალში ისინი სინონიმებად გამოიყენება, ვინაიდან სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამის მუხლში გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებას იგივე მაკვალიფიცირებელი გარემოების სახელწოდებით აღნიშნავენ. მაშინ, როცა გერმანულ სსკ-ში განსაკუთრებით მძიმე შემთხვევა შეიძლება არც იყოს დაკონკრეტებული და მოსამართლემ უნდა დაადგინოს კონკრეტულ შემთხვევაში ასეთი გარემოების არსებობა, ქართულ სისხლის სამართალში დამამძიმებელი გარემოებები შესაბამის კვალიფიცირებულ შემადგენლობებში უფრო მეტად არის დაკონკრეტებული და მოსამართლის მიხედულებაზე ნაკლებადაა დამოკიდებული იმის დადგენა, არის თუ არა სახეზე დამამძიმებელი გარემოება. მართალია, არსებობს ისეთი დამამძიმებელი გარემოებებიც, რომლებიც უფრო მეტად შეფასებითია, ვიდრე აღწერილობითი (მაგალითად, ქმედებით გამოწვეული „მძიმე შედეგი“), მაგრამ ასეთ დროსაც კი ქართული სსკ-ი დამამძიმებელ გარემოებას შედარებით მეტად აკონკრეტებს მისი ტიპის განსაზღვრით (კერძოდ, საქმე ეხება შედეგის, როგორც ობიექტური ნიშნის, სიმძიმეს).

ასოცირებულმა პროფესორმა, დოქტორმა ირაკლი დვალიძემ მოხსენებაში განიხილა შემამსუ-

ბუქებელი გარემოებები ქართული სსკ-ის მიხედვით და ისინი დაყო შემდეგ ჯგუფებად: გარემოებანი, რომლებიც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისას მხედველობაში არ მიიღება და გარემოებანი, რომლებიც იმთავითვე ქმნიან პრივილეგირებულ ქმედების შემადგენლობას. ხოლო ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებული შემამსუბუქებელი გარემოებები დააჯგუფა ბრალის ნიშნებზე აგებულ და მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებებთან დაკავშირებულ შემამსუბუქებელ ნიშნებად, რომლებიც გავლენას ახდენენ ბრალის ან სისხლისსამართლებრივი უმართლობის ხარისხზე. მოხსენებაში ხაზი გაესვა შემამსუბუქებელ გარემოებათა ამგვარი კლასიფიკაციის პრაქტიკულ მნიშვნელობასაც.

კონფერენციის ბოლო ბლოკში ერთგვარი დასკვნითი მოხსენებით წარსდგა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ეთიკის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, დოქტორი იოსებ ვარძელაშვილი, რომელმაც მიმოიხილა დანაშაულთა და განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელის დანიშვნის პრაქტიკა. მომხსენებელი კრიტიკულად განიხილავს დანაშაულთა ერთობლიობის დროს სასჯელის დანიშვნის საკანონმდებლო რეგულირებას და პრაქტიკას, რომელიც გულისხმობს სასჯელის დანიშვნას უპირობო შთანთქმის პრინციპის საფუძველზე, რაც უსამართლო შედეგს იძლევა, ვინაიდან იმასაც, ვინც მხოლოდ ერთი მძიმე დანაშაული ჩაიდინა და იმას, ვინც მძიმესთან ერთად ნაკლებად მძიმე დანაშაულიც განახორციელა, თანაბარი სასჯელი ენიშნებათ, რამდენადაც უფრო მკაცრი სასჯელი შთანთქმავს ნაკლებად მკაცრს, ე. ი. მძიმე დანაშაულისთვის დანიშნული სასჯელი, ნაკლებად მძიმე დანაშაულისთვის დანიშნულ სასჯელს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ორი დანაშაულის ჩამდენი სამართლებრივი შედეგებით უთანაბრდება ერთი დანაშაულის ჩამდენს.

უნდა აღინიშნოს, რომ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები კარგ შესაძლებლობას იძლევა სანქციებთან დაკავშირებით ქართული და გერმანული სისხლის სამართლის შედარებისთვის, რაც ხელს უწყობს იმის უკეთ დანახვას, თუ რა ნაკლოვანებებს შეიცავს ქართული კანონმდებლობა, პრაქტიკა და რა შეიძლება გაკეთდეს მომავალში აღნიშნულ ნაკლოვანებათა დაძლევისთვის, კანონმდებლობის და პრაქტიკის სრულყოფისთვის. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ კონფერენციის ჩატარება დაემთხვა ქართულ-გერმანული მეგობ-

რობის წელს. ის ფაქტი, რომ კონფერენცია ჩატარდა ქართველ და გერმანელ იურისტ მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა მონაწილეობით, დასტურია იმისა, თუ როგორ წარმატებით გრძელდება ქართულ-გერმანული თანამშრომლობა, რაც მეტად მნიშვნელოვანია ქართული სისხლის სამართლის განვითარებისთვის, რომელიც ტრადიციულად განიცდის გერმანული სამართლის ზეგავლენას¹².

¹² აღნიშნულ ზეგავლენაზე უფრო ვრცლად იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, წიგნში: *გამყრელიძე, ოთარ*, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, 1998, გვ. 246-256.